

Aanvulling op Handreiking vwo Nederlands, eerste tijdvak

Dit stuk bevat de vragen die LTN op basis van het LTN-docentenpanel vwo en het verslag van de examenzitting met dit panel aan het CvTe heeft voorgelegd (zondag 19 mei). Het CvTE heeft op donderdagavond 23 mei gereageerd.

We hebben de antwoorden van het CvTE goed proberen te lezen. Onze indruk is dat de antwoorden soms laten zien dat er ruimte geboden wordt. We bevelen aan die ruimte te nemen, steeds op basis van de analyse van de vraag, want dat is ons uitgangspunt voor het beoordelen van antwoorden.

Dat advies kan niet meer zijn dan een collegiaal advies: het vervang nooit het correctievoorschrift zoals het CvTe dat publiceerde.

Dordrecht, 24 mei 2019

Mede namens Patrick Rooijackers, Hanneke Gerits,

Gert Rijlaarsdam

NB Het is ons zonneklaar dat dit bericht erg laat, waarschijnlijk te laat, komt. We konden echter niet eerder schrijven voordat we over de respons van het CvTE beschikten. Iedereen die betrokken bij dit proces werkt deze weken onder hoogspanning.

Brief aan CvTE: dit schreven wij in tweede instantie

De reactie van het CvTE op onze suggesties tot nadere analyse en/of wijziging van het correctievoorschrift VWO 2019 was niet in alle opzichten bevredigend. We hebben op korte termijn veel denkkracht vrijgemaakt onder het docentenpanel om naar de vragen en antwoorden van dit examen te kijken, en u op de korts mogelijke termijn op de hoogte gesteld van drie bevindingen die om een nadere beschouwing vroegen. We vermeden zoveel mogelijk om kant-en-klare oplossingen te bieden, omdat we niet in de verantwoordelijkheid van het CvTE willen treden, en ook al omdat de constructie van een optimaal examen niet tot onze expertise behoort. We kunnen wel problemen aandragen zoals die werden ervaren door kritisch-constructieve docentenpanels.

We zijn het CvTE zeer erkentelijk dat het LTN in de gelegenheid stelt om onze bezwaren tegen de reacties op onze eerste brief uiteen te zetten. Naar aanleiding van de gedachtewisseling tussen LTN (brief 1) en uw respons (brief 2), hebben we onze suggesties aangescherpt (zie bijlage).

Hieronder volgen de drie vragen waarover het LTN-docentepanel vragen stelde aan het CvTE, de reactie van het CvTE, en ons concluderend advies.

Vraag 7

In voorgaande brief verzochten wij u om als antwoordalternatief bij het eerste streepje van het cv het antwoord 'Het inlevingsvermogen groeit aanzienlijk als we informatie over anderen krijgen' op te nemen. U omschreef deze mogelijkheid echter simpelweg als een "vage gedachte" die niet contrasteerde met Safranski. De discussie bleek zo wel heel eenvoudig gesloten, vonden we. LTN heeft niet de vrijheid genomen om in de verantwoordelijkheid van het CvTE te treden, die verantwoordelijk is voor het examen. Wel heeft LTN kunnen tonen dat er kennelijk nog een ander verschil was dat aan het correctievoorschrift toegevoegd kan worden. We breiden onze analyse uit, en doen een verbeterd voorstel.

We zien dit antwoord als een alternatief omdat juist de omschrijving in het cv bij het eerste streepje enkel zeer indirect uit de tekst is af te leiden, en wel vanuit de zin "Ons brein is van nature tot empathie geneigd, maar ons inlevingsvermogen groeit aanzienlijk als we meer informatie over anderen krijgen" (r. 261-265). Enkel deze zin, die in contrast staat met bijvoorbeeld Safranski's inzicht "Men wordt gevoelloos, stompt af", wijst in de richting dat 'emoties' in de ogen van psychologen en neurologen verwerkt zouden kunnen worden. Maar waar staat in r. 261-265 dat *emoties* verwerkt worden? De auteur vermeldt hier immers expliciet '*brein*' als actor, waarmee de weg naar emoties afgesloten lijkt. Kortom, de omschrijving in het eerste streepje is niet zonder problemen. We vragen u dan ook graag nadrukkelijk aan te geven op welke (alternatieve?) **tekstplaats** het als eerste streepje in het cv opgenomen antwoord berust en vanuit welke **denkstappen** uit die tekstplaats het opgenomen antwoord zou volgen.

Wat het door ons voorgestelde antwoord betreft: het is duidelijk dat r. 261-265 nieuwe informatie bevat ten opzichte van Safranski (immers, Safranski gaat niet in op empathie/inlevingsvermogen). Daarnaast kán inlevingsvermogen (ook wel sensitiviteit) beschouwd worden als een gevoel, waarmee aan de ingangsvoorwaarden van een goed antwoord op vraag 6 wordt voldaan.

Reactie CvTE:

We begrijpen de redenering, maar kunnen hier niet in meegaan. Zo is het volgens ons onjuist om te stellen dat "de weg naar emoties afgesloten lijkt" doordat de auteur in regels 261-265 expliciet '*brein*' als actor vermeldt. In dezelfde zin stelt de auteur immers "maar ons inlevingsvermogen groeit aanzienlijk als we meer informatie over anderen krijgen". Dat inlevingsvermogen (te beschouwen als een vorm van emotie) vloeit voort uit hetzelfde brein dat volgens de tweede reactie die we ontvingen niet meer mee zou doen. En in de regels 228-230 stelt de auteur: "emoties organiseren het rationele denken eerder dan dat ze het ontwrichten." Hier is dus sprake van samenwerking tussen wat we rationeel denken en emotie kunnen noemen. Binnen die context lijkt het ons niet verdedigbaar te stellen dat de auteur het brein tussen haakjes zou zetten. Het is ook om deze reden dat we het antwoord bij het eerste streepje in het correctievoorschrift terugvoerbaar achten op de regels 261-265. Verder zijn we

het helemaal met u eens dat inlevingsvermogen (ook wel sensitiviteit) beschouwd kan worden als een gevoel. Sterker nog, die constatering rechtvaardigt naar onze mening precies het antwoord bij het eerste streepje van 7: emotie (ofwel gevoel) kan wel degelijk worden verwerkt, maar daar is tijd voor nodig.

Een relatie met het eerder door u voorgestelde antwoord "informatie over anderen krijgen" zien we in bovenstaande niet. Dit antwoord is ons inziens te incompleet. Het kan op allerlei manieren worden geduid. Wat we missen in dit antwoord is dat de aard van de bewuste informatie niet duidelijk wordt gemaakt noch wat die informatie vervolgens met emoties te maken heeft.

Wij hopen dat jullie hier iets met deze reactie kunnen. Uiteraard zal deze vraag ook onderwerp van gesprek zijn tijdens de evaluatie van dit examen voorafgaande aan de normering.

Repliek LTN: Collegiaal advies

We achten de tegenstelling die gewekt wordt tussen de twee bronnen in de tekst nog steeds heel goed verdedigbaar. Het collegiale advies is om het alternatieve antwoord met een beroep op regel 3.3 van de Algemene regels in het cv goed te keuren

Vraag 25

Repliek Levende Talen Nederlands

We hebben het probleem gesteld, en de oplossing aan het CvTE gelaten; als u daarom gevraagd had, zouden we zeker oplossing aan hebben willen dragen, maar in eerste instantie vonden wij dat niet tot onze rol behoren.

In de weergave van onze probleemanalyse glipt u een belangrijk element van onze analyse door de vingers: de correspondentie tussen de vraagstelling en het antwoordmodel. De vraagstelling is: 'de essentiële verschillen in houding tussen de leden van de twee groepen ten aanzien van werk dat *tacit knowledge* vereist.'

Merk op dat in het antwoordmodel *tacit knowledge* geheel ontbreekt als referent. De verschillen die genoemd worden in de correctievoorschrift gaan niet alle over houdingen t.a.v. werk dat *tacit knowledge* vereist. In 1b geeft het antwoordmodel: 'ze werken voor het geld/missen de intrinsieke motivatie.' Het is juist dat er een verschil is in de tekst tussen de twee groepen als het gaat om de motivatie voor het werk dat zij doen: intrinsiek of niet. Maar dat was de vraag niet. De vraag ging over het verschil in houding ten aanzien van werk dat *tacit knowledge* vereist. Hetzelfde geldt voor antwoordpaar 2: de mate waarin men last heeft van/moeite heeft met regels. Voor de kunstigen is dat inderdaad een kenmerk van hun houding, al is het misschien niet precies een houding ten aanzien van werk dat *tacit knowledge* vereist. 2B gaat in het geheel niet over een houding ten aanzien van werk dat *tacit knowledge* vereist: het gaat erom dat zij in hun werk, welk werk dat ook is, geen last hebben van regels. Die houding is niet specifiek voor werk dat *tacit knowledge* vereist.

Het probleem zit hem in de afstemming tussen vraag en antwoord. Als men erop uit was het begrip te peilen van de verschillen zoals in het antwoordmodel getoond, dan had de vraag hebben kunnen gaan om de houding in het werk, of preciezer geformuleerd. Het antwoordmodel laat zien dat de twee groepen verschillen in hun motivatie voor het werk dat zij doen, en de last van regels. In uw respons op onze analyse schrijft u:

"Gesteld wordt dat 'onkunstigen' geen houding hebben t.a.v. werk dat 'tacit knowledge' vereist, omdat ze zulk werk helemaal niet doen. Deze bewering is op grond van de tekst niet hard te maken. In onderwijs en zorg werken zowel mensen die intrinsiek gemotiveerd zijn (en dus volgens de tekst eerder afhaken bij overdreven regulering) als mensen die het voor het geld doen (en beter tegen regulering bestand zijn). In de eerste helft van de tekst wordt het onderscheid geponeerd tussen werk dat 'tacit knowledge' vereist en werk dat dit niet vereist; maar er wordt nergens beweerd dat de eerste soort werk louter en alleen wordt uitgevoerd door 'kunstigen'."

Wij zien in die analyse ondersteuning voor onze analyse dat de antwoorden gaan over werk, niet over werk dat *tacit knowledge* vereist.

De oplossing voor het probleem van de mismatch tussen vraag en antwoordmodel is

waarschijnlijk dat de scorepunten aan alle leerlingen worden toegekend.

Reactie CvTE:

Centraal in jullie tweede reactie staat de stelling: "Het antwoord dat het correctievoorschrift geeft in hokje 1b gaat echter niet over werk dat 'tacit knowledge' vereist, maar over de houding van de 'onkonstigen' ten aanzien van hun eigen werk". Daar zijn we het niet mee eens: nergens blijkt uit dat men zich hier zou moeten beperken tot het werk van 'onkonstigen'. Met opgave 25 wordt gevraagd naar 'de essentiële verschillen in houding tussen de leden van de twee groepen ten aanzien van werk dat *tacit knowledge* vereist.' Zouden we hebben bedoeld te vragen naar de houding van 'konstigen' ten opzichte van werk dat *tacit knowledge* vereist en naar de houding van 'onkonstigen' ten opzichte van werk dat geen *tacit knowledge* vereist, dan zouden we de vraag op die wijze hebben geformuleerd.

Nu is dat niet het geval en we kunnen niet mee met de lezing die jullie voorstellen. De vraag zoals gesteld en door ons geduid is naar ons idee goed te beantwoorden: ongeacht de aard van het werk – werk waarvoor al dan niet *tacit knowledge* vereist is – hebben mensen zonder gespecialiseerde kennis een andere houding tegenover werk dat tacit knowledge vereist dan mensen die wel beschikken over gespecialiseerde kennis. De crux zit bij deze vraag – anders gezegd – niet in de aard van het werk, die wordt in deze vraag neutraal gesteld, maar in de kennis die de twee onderscheiden groepen mensen met zich brengen.

Wellicht had in dit opzicht de vraag inderdaad wat helderder geformuleerd kunnen worden. Anderzijds is het gekunsteld om bij de vraag te bedenken dat 'onkonstigen' per definitie werk doen waarvoor geen enkele tacit knowledge nodig is en omgekeerd dat 'konstigen' altijd werk doen waarvoor wel tacit knowledge nodig is en dat de attitude van beide groepen ten aanzien van het werk ingrijpend zou veranderen wanneer in plaats van het ene soort werk het andere soort werk gedaan zou worden. Zoiets blijkt niet uit de tekst.

Om aan alle leerlingen bij deze opgave het maximaal aantal scorepunten toe te kennen, vinden wij vanwege bovenstaande redenen veel te ver gaan. Wel zullen we naar deze opgave goed kijken tijdens de evaluatie van het examen voorafgaande aan de normering.

Repliek LTN: Collegiaal advies

Helaas pikt het CvTE ons bezwaar niet op: antwoord 1b sluit niet aan op de vraag. Antwoord 1b gaat er niet over wat onkonstigen vinden van werk dat *tacit knowledge* vergt. We zijn er kennelijk niet in geslaagd om dit punt duidelijk te maken. De mogelijke herformulering van de vraag door CvTE toont dat ons punt niet begrepen is: we melden dat het antwoordmodel niet op de ons inziens relevante vraag niet past.

Gezien de analyse van het LTN-docentenpanel, dat dit probleem unaniem onderschreef, achten wij alle antwoorden verdedigbaar in 1b en 2b waarin de leerling duidelijk maakt wat de houding van onkonstigen ten aanzien van werk dat tacit knowledge vereist. Handel naar eer en geweten met een beroep op regel 3.3 van de Algemene regels in het cv.

Vraag 26

Het cv schrijft antwoord B als juist voor. Veel docenten vinden antwoord D veel beter: 'onkunstigen' moeten zich niet met het beregelen van het werk van 'kunstigen' inlaten. Maar dan blijkt D toch verder te gaan dan de strekking van de tekst, die misschien het best verwoord is in regel 117-121. D is een aantrekkelijk alternatief, maar het antwoord berust op buitentekstuele kennis. Leerlingen zullen daarop in mindere mate dan docenten een beroep kunnen doen. De docenten stelden vast dat eigenlijk geen van de antwoorden de strekking van de tekst verwoorden. We vragen u dan ook het correctievoorschrift bij deze vraag te herzien.

Reactie CvTE

Het voorstel bij vraag 26 in de brief van het bestuur is om D ook tot de goede antwoorden te rekenen. Er wordt echter nadrukkelijk gevraagd wat er wordt bepleit gezien de strekking van de tekst. De strekking van de tekst gaat altijd verder dan wat er expliciet in de tekst staat. In zowel alternatief B als D vinden we elementen die niet expliciet in de tekst staan (B: dat 'kunstigen' met rust gelaten moeten worden. D: dat de beoordelingsnormen opgesteld zouden moeten worden door vakgenoten).

Echter, omdat gevraagd wordt naar wat er wordt bepleit gezien de strekking van de tekst, moeten we aansluiten bij de hoofdgedachte van de tekst. Die hoofdgedachte betreft de last en de problemen die kunstigen ondervinden doordat hun regels worden opgelegd. De hoofdgedachte is dat kunstigen zich tijdens hun werk niet willen hoeven bekommeren om allerlei regels, omdat die de werkzaamheden belemmeren (dus antwoord B) en niet dat kunstigen het een goede zaak vinden om te moeten voldoen aan regels die door vakgenoten zijn opgesteld.

Repliek Levende Talen Nederlands

Hier is uw redenering dat er, omdat er sprake is van 'strekking van de tekst' in de vraagstelling, antwoord D af zou vallen. In uw woorden: "De hoofdgedachte is dat kunstigen zich tijdens hun werk niet willen hoeven bekommeren om allerlei regels, omdat die de werkzaamheden belemmeren(dus antwoord B) en niet dat kunstigen het een goede zaak vinden om te moeten voldoen aan regels die door vakgenoten zijn opgesteld." In onze ogen verdient deze hoofdgedachte een aanvulling: 'De hoofdgedachte is dat kunstigen zich tijdens hun werk niet willen hoeven bekommeren om allerlei regels *die door onkunstigen zijn opgesteld*. We wijzen u op vraag 24 waar zulks zelfs in het antwoord vereist is (bol vier). Het gaat in de tekst telkens om *verkeerde* regels, niet om het feit dat er in het geheel *geen* regels zouden moeten gelden voor kunstigen, zoals B onjuist stelt.

Is D werkelijk niet binnen de strekking van de hoofdgedachte te betrekken? De tekst sluit af met de vaststelling: "Waar [de onkunstigen] de regels gaan bepalen [...], daar is het slecht toeven". Nergens in de tekst staat dat *goede, adequate* regels ook de werkzaamheden van kunstigen belemmeren. Kortom, D is een evenzeer goed antwoord als B dat is.

Tweede reactie CvTE

We begrijpen de redenering, maar met het oprekken en preciseren van de hoofdgedachte, de strekking van de tekst, gaan we niet akkoord. In tekst 2 draait het om de gedachtegang dat deskundigen allerlei regels en regeltjes – aangereikt en opgelegd van buiten en niet door zichzelf tot norm verheven – als lastig ervaren en de uitvoering van het werk belemmeren. Door wie die regels precies worden bedacht, staat niet centraal in de tekst en behoort naar ons idee dus niet tot de hoofdgedachte. Zoals in onze eerste reactie gesteld: de tekst zegt niet dat kunstigen het een goede zaak vinden om te moeten voldoen aan regels die door vakgenoten zijn opgesteld. Om die reden blijven wij antwoord D inhoudelijk afkeuren.

Wel is het juist dat het in het correctievoorschrift bij opgave 24 gegeven tweede alternatief rept over maatstaven die door ondeskundigen zijn opgesteld. Dat is bepaald niet handig geweest van onze kant: het is bedoeld als een poging om een tweede formulering te geven voor het eigenlijk bedoelde antwoord: werk moeten laten beoordelen volgens verkeerde maatstaven. Dat die maatstaven in het correctievoorschrift bij opgave 24 verkeerd worden genoemd, komt niet doordat die maatstaven door ondeskundigen zouden zijn opgesteld, maar omdat het werk betreft waarvoor de maatstaven niet op te schrijven zijn.

In de itemanalyse zullen we precies kunnen zien per afleider hoe deze opgave heeft gefunctioneerd. Mocht deze vraag zich heel raar gedragen, dan zal dat reden zijn om hieraan aandacht te geven tijdens de normering.

Repliek LTN: Collegiaal advies

Het CvTE benadrukt dat de strekking van de tekst verder gaat dan de tekstinhoud: 'De strekking van de tekst gaat altijd verder dan wat er expliciet in de tekst staat.' Kunstigen hebben last van regels die door anderen, veelal onkunstigen, zijn opgelegd. De oorzaak van het ongemak wordt toegeschreven aan de onkunstigen, die het wezen van het werk van kunstigen niet begrijpen. We verwachten dat uit de psychometrische analyse alsnog zal blijken dat leerlingen met hoge scores op andere vragen alternatief d hebben gekozen. Mocht dat zo zijn zal het CvTE de normering aanpassen. Soit.